

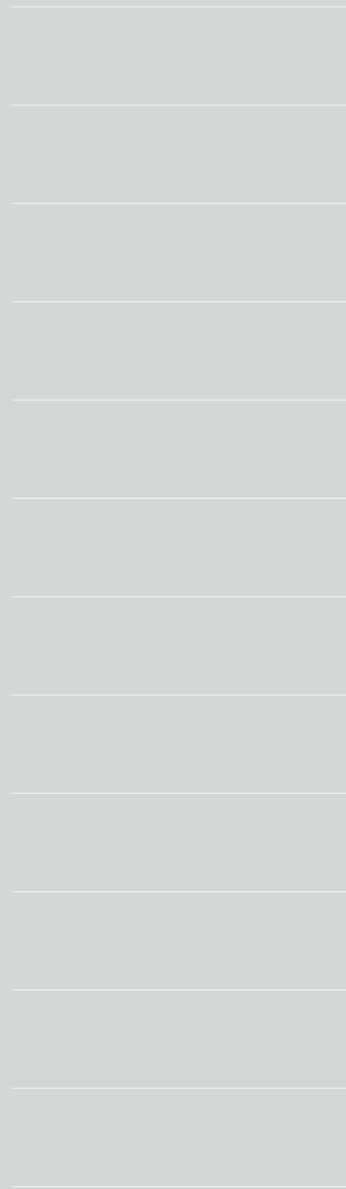

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

TEMINIŲ STRAIPSNIŲ SERIJA

2015 m. Nr. 7

KITŲ SISTEMINĖS SVARBOS ĮSTAIGŲ KAPITALO REZERVO REIKALAVIMO TAIKYMAS LIETUVOJE

KITŲ SISTEMINĖS SVARBOS ĮSTAIGŲ KAPITALO REZERVO REIKALAVIMO TAIKYMAS LIETUVOJE

© Lietuvos bankas, 2015

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

Adresas

Gedimino pr. 6

LT-01103 Vilnius

www.lb.lt

info@lb.lt

Santrumpos

BBPK	Bazelio bankų priežiūros komitetas (angl. <i>Basel Committee of Banking Supervision</i>)
BVP	bendrasis vidaus produktas
EBI	Europos bankininkystės institucija (angl. <i>European Banking Authority</i>)
ES	Europos Sąjunga
KRR	Kapitalo reikalavimų reglamentas (angl. <i>Capital Requirements Regulation</i>)
KRD IV	Ketvirtoji kapitalo reikalavimų direktyva (angl. <i>Capital Requirements Directive IV, CRD IV</i>)
RoRWA	pelno ir nuostolio ir pagal riziką įvertinto turto santykis (angl. <i>return on risk weighted assets</i>)

TURINYS

SANTRAUKA	5
1. SISTEMINĖS SVARBOS ĮSTAIGŲ KAPITALO REZERVO POREIKIS	6
2. SISTEMINĖS SVARBOS ĮSTAIGŲ NUSTATYMAS	7
2.1. Sisteminės svarbos įstaigų nustatymo metodika	7
2.2. Sisteminės svarbos įstaigos Lietuvoje	8
3. KAPITALO REZERVO DYDŽIO NUSTATYMAS SISTEMINĖS SVARBOS ĮSTAIGOMS	9
3.1. Sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžio nustatymo metodika	9
3.1.1. Tikėtino poveikio metodika	9
3.1.2. Tikėtinų nuostolių metodika	10
3.2. Kapitalo rezervo dydžio nustatymas sisteminės svarbos įstaigoms	11
LITERATŪROS SĄRAŠAS	12

Pagrindinis šio straipsnio tikslas yra supažindinti rinkos dalyvius ir visuomenę su vienos iš makroprudencinės politikos priemonių – kitų sisteminės svarbos (toliau – sisteminės svarbos) įstaigų kapitalo rezervo normos – taikymo principais Lietuvoje. Šio rezervo normos nustatymas reglamentuojamas 2015 m. balandžio 9 d. Lietuvos banko valdybos patvirtintose Kapitalo rezervų sudarymo taisyklėse (toliau – Taisyklės). Remiantis Taisyklėmis, kitų sisteminės svarbos įstaigų rezervas gali svyruoti nuo 0 iki 2 proc. viso pagal riziką įvertinto banko turto sumos. Pirmą kartą sisteminės svarbos įstaigų sąrašas ir joms priskirti kapitalo rezervai paskelbti 2015 m. gruodžio 15 d.

Vienas makroprudencinės politikos tarpinių tikslų^{1,2} yra riboti sisteminį poveikį galinčių turėti finansų įstaigų netinkamas paskatas, siekiant sumažinti jų neatsakingo elgesio pavojų ir prisiimamos pernelyg didelės rizikos lygį. Svarbioms finansų įstaigoms patiriant sunkumų, šalių vyriausybės gali būti priverstos šias įstaigas pertvarkyti arba gelbėti. Tokia situacija gali mažinti bankų paskatas prisiimti visuomenės požiūriu optimalų rizikos lygį. Sunkumų patyrusio sisteminės svarbos banko bankrotas galėtų neigiamai paveikti finansų sistemą, o kartu ir visą šalies ekonomiką. Atsižvelgiant į tai, reikalinga papildomomis priemonėmis mažinti tikimybę, kad sisteminės svarbos banko patirti nuostoliai galėtų viršyti jo sukauptą kapitalo rezervą. Papildomas sisteminės svarbos finansų įstaigų kapitalo rezervas nustatomas atsižvelgiant į šių įstaigų svarbą bei potencialią žalą, kurią patirtų šalies finansų sektorius ir visa ekonomika žlugus konkrečiai įstaigai. Nustatytas papildomas kapitalo rezervas leidžia šioms įstaigoms padengti didesnius galimus nuostolius ir taip sumažina šių įstaigų bankroto tikimybę.

Siekdami padidinti sisteminės svarbos bankų atsparumą neigiamiems sukrėtimams, ES šalių makroprudencinės politikos vykdytojai identifikuoja sisteminės svarbos finansų įstaigas ir nustato papildomus šių įstaigų kapitalo rezervas. ES mastu papildomi kapitalo rezervai sisteminės svarbos finansų įstaigoms numatyti KRD IV. Nustatant finansų įstaigos sisteminę svarbą Lietuvoje remiamasi šiais kriterijais: 1) dydžio; 2) svarbos ES ar Lietuvos ekonomikai; c) tarpvalstybinės veiklos svarbos; d) įstaigos ar finansinės grupės ir finansų sistemos tarpusavio susietumo. Finansų įstaigų sisteminės svarbos nustatymas detalizuotas 2014 m. gruodžio 16 d. EBI gairėse³.

Sisteminės svarbos įstaigų sąrašą ir įstaigoms priskirto sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžius Lietuvos bankas numato skelbti kiekvienų metų pabaigoje. 2015 m. Lietuvoje identifiкуotos keturios sisteminės svarbos įstaigos. AB SEB bankui, „Swedbank“, AB, ir AB DNB bankui nustatyti 2 proc. punktų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžiai, o AB Šiaulių bankui – 0,5 proc. punkto kapitalo rezervas. Nuo 2016 m. kapitalo rezervo dydžiai bus nustatomi ir skelbiami iki kiekvienų metų gruodžio mėn. Numatoma, kad sisteminės svarbos įstaigoms bus taikomas vienu metų pereinamasis laikotarpis atitinkamam kapitalo rezervui sukaupti⁴. Pavyzdžiui, 2015 m. nustatytos sisteminės svarbos įstaigos papildomą kapitalo rezervo reikalavimą turės tenkinti nuo 2016 m. gruodžio 31 d.

¹ Pagal 2014 m. rugsėjo 24 d. atliktus Lietuvos banko įstatymo pakeitimus (2014-09-18, Nr. XII-1097), Lietuvos bankas įpareigojamas nuolat stebėti ir vertinti šalies finansų sistemai kylančias grėsmes, taikyti reikalingas makroprudencinės politikos priemones, identifiкуoti sisteminės svarbos finansų įstaigas.

² 2015 m. kovo 12 d. Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 03-31 „Dėl Makroprudencinės politikos strategijos patvirtinimo“.

³ „Dėl Kriterijų, pagal kuriuos nustatomos Direktyvos 2013/36/ES (KPD) 131 straipsnio 3 dalies taikymo kitoms sisteminės svarbos įstaigoms (O-SII) įvertinti, sąlygos“ (angl. *Guidelines on the Criteria to Determine the Conditions of Application of Article 131(3) of Directive 2013/36/EU (CRD) in Relation to the Assessment of Other Systemically Important Institutions (O-SIIs)*).

⁴ Teisės aktuose nėra numatytas laikotarpis, po kurio įstaigos turi tenkinti šį kapitalo rezervo reikalavimą. Atsižvelgdami į tai, kad įstaigoms greitai pritraukti papildomo kapitalo gali būti sudėtinga, ir į praktiką, susijusią su anticikliniu kapitalo rezervu, taikomas vienu metų pereinamasis laikotarpis.

1. Sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo poreikis

Atsižvelgiant į pastarosios pasaulinės finansų krizės pamokas, po 2008 m. įgyvendinti reikšmingi finansų sektoriaus reguliavimo pakeitimai buvo skirti finansų sektoriaus sisteminio pobūdžio rizikų prevencijai. Iki 2008 m. finansų sektoriaus reguliavimas daugiausia buvo grindžiamas atskirų finansų įstaigų priežiūra, o sisteminio pobūdžio disbalansų analizei ir įvairių sisteminę riziką ribojančių priemonių taikymui buvo skiriama mažiau dėmesio. Siekiant sukurti efektyvią makroprudencinių priemonių taikymo sistemą, reikšmingų reguliacinių iniciatyvų imtasi po 2008 m. Viena pagrindinių reformų – BBPK parengta kapitalo reikalavimų reforma, įgyvendinama pasauliniu mastu⁵. Šia reforma siekiama nustatyti griežtesnius kapitalo reikalavimus (papildomus kapitalo rezervus) tiek pasauliniu mastu, tiek regioniniu ar šalies mastu sisteminės svarbos bankams. Daugelis Bazelio III nuostatų buvo perkelta į KRR ir KRD IV⁶ ir jos galiausiai buvo integruotos į nacionalines ES šalių narių teisės sistemas. ES mastu įgyvendintoje KRD IV direktyvoje numatyti nauji, finansų įstaigų sistemiškumo riziką mažinantys kapitalo rezervai: pasaulinės sisteminės svarbos įstaigų rezervas, kitų sisteminės svarbos (toliau – sisteminės svarbos) įstaigų rezervas ir sisteminės rizikos rezervas.

Kapitalo rezervo pagrindinė paskirtis – didinti finansų įstaigų atsparumą galimiems nuostoliams. Kapitalas pirmiausia apsaugo indėlininkus ir kitus bankų kreditorius nuo įvairių sukrėtimų, nes banko nuostoliai pirmiausia dengiami nuosavu kapitalu (Berlin, 2011; Allen, Carletti ir Marquez, 2011). Kuo didesnį kapitalą bankas turi, tuo didesnius sukrėtimus jis gali atlaikyti. Įvairūs tyrimai rodo, kad didesnis bankų kapitalo pakankamumo reikalavimas susijęs su mažesne banko bankroto, o kartu ir sisteminės krizės tikimybe (Miles ir kt., 2012; Sveriges Riskbank, 2011; Kragh-Sørensen, 2012). Be to, didesnis banko kapitalas reiškia didesnį finansinį bankų savininkų įsitraukimą ir didesnius galimus maksimalius nuostolius bankroto atveju, o tai skatina banko savininkus prisiimti adekvačią riziką (Allen, Carletti ir Marquez, 2011; Mehran ir Thakor, 2011).

Netinkamos paskatos (angl. *moral hazard*) prisiimti pernelyg didelę riziką sisteminės svarbos įstaigoms yra būdingesnės nei mažoms įstaigoms. Dažnu atveju šalių vyriausybės, siekdamos išvengti didelių neigiamų padarinių ekonomikai, yra priverstos gelbėti žlungančias sisteminės svarbos finansų įstaigas bei jų savininkus ir kreditorius panaudodamos mokesčių mokėtojų lėšas. Atitinkamai, sistemiškai svarbių įstaigų savininkai ir kreditoriai gali prisiimti daugiau rizikos (sukaupti nepakankamą kapitalo rezervą, naudoti nestabilius finansavimo šaltinius ar pan.) siekdami uždirbti didesnę gražą ekonominio pakilimo metu ir sumažinti patiriamus nuostolius nuosmukio metu. Be to, valstybės pagalbos galimybė gerokai sumažina sisteminės svarbos įstaigų bankroto tikimybę, todėl fiziniai ir juridiniai asmenys tampa labiau suinteresuoti laikyti lėšas būtent šiose įstaigose (Ötker-Robe ir kt., 2011), o tai dar labiau prisideda prie šių įstaigų svarbos augimo. Vienas ryškiausių pavyzdžių, pareikalavusių reikšmingo valstybės įsikišimo rekapitalizuojant sisteminės svarbos bankus, – Airija. 2009 m. Airijos vyriausybė, siekdama išvengti neigiamų pasekmių finansų sistemai ir ekonomikai, rekapitalizavo du didžiausius Airijos bankus ir 2008–2010 m. garantavo šešių didelių Airijos bankų įsipareigojimų gražinimą kreditoriams. Airijos vyriausybė įliejo didelį lėšų kiekį į savo finansų sistemą ir reikšmingai padidino valdžios sektoriaus skolą.

Sisteminės svarbos finansų įstaigai susidūrus su veiklos sunkumais, tai gali neigimai paveikti kitas finansų įstaigas ar rinkas dėl tarpusavio susietumo (Allen ir Gale, 2000). Vienam bankui patyrus finansinių sunkumų ir negalint įvykdyti įsipareigojimų kitam bankui, ši finansų įstaiga gali patirti likvidumo problemų ir neįvykdyti įsipareigojimų trečiajam šaliai. Taip vienos finansų įstaigos problemos gali išplisti po visą finansų ar tarpbankinę sistemą ir paveikti reikšmingą dalį jos dalyvių. Galima išskirti dvi finansinio užkrato rūšis: informacinį ir susijusių įstaigų (angl. *counterparty contagion*) (Bedard, 2012). Informacinis užkratas gali reikšti neigiamos informacijos išplitimą – vieno banko finansiniai sunkumai gali atskleisti informaciją apie išaugusį kito banko bankroto pavojų, jeigu šiuos bankus apibūdina panašūs rizikos šaltiniai. Susijusių įstaigų užkratas kyla dėl kitų finansiniais ryšiais susietų įstaigų padidėjusios kredito rizikos. Jei viena įstaiga turi įsipareigojimų kitoms finansų įstaigoms, vienos įstaigos nemokumas gali sukelti finansinių sunkumų ir kitoms įstaigoms. Vienas iš ryškiausių pavyzdžių, kai sisteminio banko bankrotas sukėlė didžiules neigiamas pasekmes visai pasaulio finansų sistemai – 2008 m. banko *Lehman Brothers* bankrotas. Pastarasis įvykis sukėlė atsargumo ir nepasitikėjimo finansų įstaigomis bangą ir reikšmingai sumažino kreditavimo mastą pasaulio ekonomikoje.

Nors griežtesni kapitalo reikalavimai siejami su galima didesne skolinimo kaina ir mažesniu skolinimo mastu, šie kaštai yra gerokai mažesni nei tikėtina ekonominė nauda mažinant sisteminės svarbos įstaigų bankroto tikimybę. Literatūroje bankų krizės nuostoliai dažnai vertinami kaip sukauptas BVP netekimas, palyginti su ilgalaikėmis ūkio plėtros tendencijomis, stebėtomis prieš krizę. Pavyzdžiui, BBPK (2010) studijoje, apžvelgus įvairius krizių poveikio tyrimus, teigiama, kad sukaupti (ir diskontuoti) bankų krizių nuostoliai vidutiniškai siekia 63 proc. prieš krizę buvusio BVP

⁵ BCBS (2011). *Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking System*. Basel Committee on Banking Supervision (<http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>).

⁶ Kapitalo reikalavimų direktyva (2013/36/ES) ir Reglamentas (ES Nr. 575/2013)

lygio. Kita vertus, papildomo reikalaujamo kapitalo sąnaudos daugiausia siejamos su neigiamu poveikiu ūkio kreditavimo pasiūlai, t. y. didesnėmis paskolų palūkanų normomis ir galimu skolinimo ribojimu. Griežtesnis kapitalo pakankamumo reikalavimas verčia bankus didinti kapitalo kiekį arba mažinti rizikingo turto kiekį. Didėjant kapitalo kiekiui, prastėja bankų nuosavybės grąžos rodiklis (jei kitos sąlygos nesikeičia), tad, siekdami išlaikyti akcininkų reikalaujamos grąžos rodiklius, bankai gali branginti skolinimą. Antruoju atveju, pasirinkę rizikingo turto mažinimo strategiją, bankai gali apriboti paskolų teikimą, ypač rizikingesniems skolininkams. Iš skelbiamų empirinių tyrimų išvadų matyti, kad visuomenės išlaidos, susijusios su kapitalo pakankamumo reikalavimų griežtinimu, yra santykinai nedidelės. Pavyzdžiui, Miles ir kt. (2012) teigia, kad Jungtinės Karalystės atveju padvigubinus kapitalo reikalavimą nuo 5 iki 10 proc., bankų vidutinė svertinė finansavimo kaina padidėtų tik 0,1–0,4 proc. punkto. Panašius rezultatus pateikia ir Admati ir kt. (2011). Empiriniuose tyrimuose (pvz., BCBS, 2010, Miles ir kt., 2012, Sveriges Riksbank, 2011, Kragh-Sørensen, 2012) įvertinta, kad kapitalo pakankamumo reikalavimo padidinimas 1 proc. punktu nedaug suvaržytų skolinimo pasiūlą ir metinį BVP augimą sumažintų apie 0,06–0,25 proc.

2. Sisteminės svarbos įstaigų nustatymas

2.1. Sisteminės svarbos įstaigų nustatymo metodika

Europos mastu sisteminės svarbos įstaigų nustatymo metodika nustatyta KRD IV ir EBI gairėse. KRD IV ir EBI gairės yra pagrindiniai teisiniai dokumentai, kuriais vadovaujantis ES šalys narės turi nustatyti sisteminės svarbos įstaigas ir papildomus kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervus. Nuo 2016 m. visos ES šalys privalo identifikuoti sisteminės svarbos įstaigas ir joms nustatyti kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervus. Lietuvoje šio rezervo normos nustatymas reglamentuojamas 2015 m. balandžio 9 d. Lietuvos banko valdybos patvirtintose Taisyklėse. Kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas gali svyruoti nuo 0 iki 2 proc. viso pagal riziką įvertinto banko turto sumos.

KRD IV ir EBI gairėse išskirti keturi pagrindiniai kriterijai, pagal kuriuos visapusiškai įvertinama finansų įstaigų sisteminė svarba:

1. Finansų įstaigos arba finansinės grupės dydis.
2. Finansų įstaigos arba finansinės grupės ir finansų sistemos tarpusavio susietumas.
3. Finansų įstaigos svarba ES arba Lietuvos ekonomikai, atsižvelgiant į teikiamų paslaugų pakeičiamumą ir (arba) finansų įstaigos infrastruktūrą.
4. Finansų įstaigos kompleksiskumas, įskaitant didesnę sudėtingumą dėl tarpvalstybinės veiklos.

KRD IV numatyta, kad, nustatant sisteminės svarbos įstaigas, reikia naudotis bent vienu iš išvardytų kriterijų. EBI gairėse detalizuojamos KRD IV nuostatos ir rekomenduojama atsižvelgti į visus keturis kriterijus. Taip siekiama, kad finansų įstaigos svarba būtų įvertinta visapusiškai⁷.

Įstaigos dydis yra vienas svarbiausių kriterijų nustatant jos sisteminę svarbą. Kuo įstaiga didesnė absoliučiu mastu, tuo didesnę poveikį šalies finansiniam stabilumui ir ekonomikai padarytų jos bankrotas. EBI gairėse siūloma įstaigos dydį vertinti atsižvelgiant į jos turto dalį visoje finansų sistemoje. Verta pastabėti, kad galimi ir kiti sisteminės svarbos įverčiai vertinant finansų įstaigų dydį. Pavyzdžiui, Danijoje vienas iš kriterijų nustatant sisteminės svarbos finansų įstaigas yra įstaigos viso turto sumos ir šalies BVP santykis⁸.

Antruoju kriterijumi atsižvelgiama į įstaigos arba grupės susietumą su finansų sistema. Kuo glaudžiau susietos finansų įstaigos tarpusavyje, tuo stipresnis gali būti domino efekto ir finansinio užkrato poveikis visai finansų sistemai. Glaudžiai susietoje finansų sistemoje finansiniai sunkumai vienoje sistemos dalyje gali išplisti į kitas dalis ir sudaryti sąlygas finansinių paslaugų, pvz., skolinimo pasiūlos sumažėjimui. EBI gairėse siūloma šį kriterijų vertinti naudojant įstaigos vidaus įsipareigojimų finansų sistemoje, vidaus turto finansų sistemoje ir įstaigos neišpirktų skolos vertybinių popierių rodiklius (žr. 1 lentelę).

Trečiuoju kriterijumi įvertinama finansų įstaigos svarba ES arba Lietuvos ekonomikai, atsižvelgiant į įstaigos teikiamų paslaugų pakeičiamumą ir (arba) finansų įstaigos infrastruktūrą. Jeigu finansų įstaigos teikiamos paslaugos yra unikalios arba jas sudėtinga perimti kitoms įstaigoms, ši įstaiga gali būti sisteminei svarbi šalies ekonomikai ir finansų sistemos infrastruktūrai. Pavyzdžiui, jeigu finansų įstaiga sudaro ypač didelę dalį šalies mokėjimų rinkos, jai susiduriant su problemomis (ir nebegalint teikti šios paslaugos), šalies ekonomika dėl atsiskaitymo problemų gali

⁷ EBI gairėse nustatyti ir pasirenkamieji rodikliai, tačiau į juos nebuvo atsižvelgta analizuojant. Pasirenkamųjų rodiklių neprireikė, nes Lietuvos finansų sistemos dalyviai yra gana panašūs teikiamų finansinių paslaugų atžvilgiu ir jų svarbą visai sistemai visiškai apibūdina pagrindiniai rodikliai.

⁸ Committee on Systemically Important Financial Institutions in Denmark (2013). "Systemically Important Financial Institutions in Denmark: Identification, Requirements and Crisis Management". Report for Public Consultation, 14 March 2013.

susidurti su reikšmingais sunkumais, net jei finansų įstaigos turto apimtis ir nėra didelė. Taigi, remiantis šiuo kriterijumi, įvertinama įstaigos užimama finansų rinkos dalis ir galimybės atitinkamą rinkos dalį užimti kitoms įstaigoms. EBI siūlo įvertinti finansų įstaigos reikšmę mokėjimų, paskolų, indėlių ir vertybinių popierių rinkose. Šiam kriterijui apibūdinti EBI gairėse siūloma naudoti mokėjimų operacijų šalies viduje vertę, privačiojo sektoriaus indėlių iš ES indėlininkų sumą ir privačiojo sektoriaus paskolas gavėjams, įsikūrusiems ES (žr. 1 lentelę).

Ketvirtasis kriterijus apima tarpvalstybinės veiklos svarbą ir įstaigos kompleksiskumą. Finansinio užkrato problema aktualesnė įstaigoms, kurios turi daug tarpjurisdikcinių įsipareigojimų ir reikalavimų. Pastaraisiais dešimtmečiais vis didesnė dalis finansų įstaigų tapo globalios, kartu stiprėjo jų ryšiai su kitose jurisdikcijose veikiančiomis finansų įstaigomis. Pavyzdžiui, 2008 m. krizės metu daugelis pasaulio finansų įstaigų buvo tiesiogiai susijusios su JAV antrarūšių būsto paskolų rinka (turėjo su JAV būsto rinka susietų vertybinių popierių), o šioje rinkoje prasidėjusios problemos nuvilnijo per kitų šalių finansų sistemas ir ekonomikas. EBI siūlo šį kriterijų vertinti naudojant nebiržinių išvestinių finansinių priemonių vertę, tarpjurisdikcinių įsipareigojimų ir tarpjurisdikcinių reikalavimų vertę (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. EBI gairėse nurodyti privalomieji vertinimo rodikliai

Kriterijus	Kriterijų svoris, procentais	Rodikliai	Svoris, procentais
Dydis	25	Bendras turtas	25,00
Svarba (įskaitant finansų įstaigos teikiamų paslaugų pakeičiamumą ir finansų sistemos infrastruktūrą)	25	Mokėjimo operacijų šalies viduje vertė	8,33
		Privačiojo sektoriaus indėliai iš ES indėlininkų	8,33
		Privačiojo sektoriaus paskolas gavėjams, įsikūrusiems ES	8,33
		Nebiržinių išvestinių finansinių priemonių vertė (tariamoji)	8,33
Sudėtingumas ir tarpvalstybinė veikla	25	Tarpjurisdikciniai įsipareigojimai	8,33
		Tarpjurisdikciniai reikalavimai	8,33
		Finansų sistemos vidaus įsipareigojimai	8,33
Tarpusavio susietumas	25	Finansų sistemos vidaus turtas	8,33
		Neišpirkti skolos vertybiniai popieriai	8,33

Šaltinis: EBI gairės.

EBI gairėse rekomenduojama finansų įstaigos sisteminę svarbą įvertinti skaičiuojant kiekvienos finansų įstaigos balą, atspindintį visus keturis kriterijus. Šis balas apskaičiuojamas kaip minėtų keturių kriterijų balų aritmetinis vidurkis, o kiekvieno kriterijaus balas atitinkamai nustatomas kaip EBI gairėse siūlomų rodiklių vidurkis (žr. 1 lentelę). Sudarant bendrą finansų įstaigos sisteminės svarbos balą, kiekvieno kriterijaus reikšmė yra vienodai svarbi ir jam suteikiamas 25 proc. svoris. 1 lentelėje nurodyti rodikliai yra privalomi pagal EBI gaires ir nurodo kiekvieno rodiklio svorį bendrame sisteminės svarbos bale.

EBI gairėse siūloma bendrą finansų įstaigos sisteminės svarbos balą išreikšti baziniais punktais, o maksimalus galimas balo dydis sudaro 10 000 bazinių punktų. Šio balo dydžiui apskaičiuoti naudojamos atitinkamų rodiklių (žr. 1 lentelę) rinkos dalys, kurios apskaičiuojamos kiekvienos atitinkamos įstaigos rodiklio reikšmę padalijus iš to rodiklio reikšmės, apskaičiuotos visai Lietuvos finansų sistemai⁹. Gautas procentinis dydis padauginamas iš 10 000, kad rodiklio balai būtų išreiškiami baziniais punktais. Tada rodikliai įvertinami pagal 1 lentelėje nurodytus svorius. Jeigu šalyje veiktų vienas bankas, jo sisteminės svarbos balas būtų maksimalus ir siektų 10 000 bazinių punktų.

Finansų įstaigos, kurių bendras balų skaičius sudaro 350 bazinių punktų arba daugiau, pagal EBI gaires turėtų būti priskiriamos prie sisteminės svarbos įstaigų. Remiantis EBI gairėmis, 350 bazinių punktų riba turėtų būti naudojama kaip įprasta riba, tačiau šiose gairėse numatyta galimybė ribą padidinti arba sumažinti (taikant 275–425 bazinių punktų intervalą).

Atsižvelgiant į bankų sektoriaus ypatumus, Lietuvoje pasirinkta nekeisti numatytos 350 bazinių punktų ribos. Pastebėtina, kad, remiantis 2015 m. vertinimo rezultatais, Lietuvos atveju sisteminės svarbos įstaigų skaičius nepasikeistų naudojant bet kokį bazinių punktų slenkstį taikant EBI gairėse leidžiamą 275–425 bazinių punktų intervalą.

2.2. Sisteminės svarbos įstaigos Lietuvoje

Sisteminės svarbos įstaigos Lietuvoje nustatomos atlikus finansų sistemos analizę ir remiantis EBI gairėmis. Atliekant analizę pasitelkiami visų Lietuvoje veikiančių kredito įstaigų duomenys¹⁰. Skaičiavimai atliekami naudojant

⁹ Visų analizuojamų Lietuvos įstaigų rodiklio reikšmių sumos.

¹⁰ Analizuoti komerciniai bankai (AB SEB bankas, „Swedbank“, AB, AB DNB bankas, AB Šiaulių bankas, AB „Citadele“ bankas, UAB Medicinos bankas, AB bankas „FINASTA“), užsienio bankų Lietuvos filialai (Nordea Bank AB Lietuvos skyrius, Danske Bank A/S Lietuvos filialas, Pohjola Bank plc Lietuvos filialas, BIGBANK AS filialas), Lietuvos centrinės kredito unijos (LCKU) narės, LCKU nepriklausančios kredito unijos bei kiti maži bankai ar jų filialai.

ES mastu suderintų finansinių ataskaitų ir TARGET2 sistemos duomenis¹¹. 2015 m. nustatant sisteminės svarbos įstaigas Lietuvoje, naudoti 2015 m. antrojo ketvirčio bankų konsoliduotieji duomenys.

2015 m. Lietuvoje identifikuoti keturi sisteminės svarbos bankai: AB SEB bankas, AB DNB bankas, „Swedbank“, AB, ir AB Šiaulių bankas. Šių įstaigų apskaičiuoti balai peržengia 350 bazinių punktų ribą, kurią viršijus įstaigos priskiriamos prie sisteminės svarbos įstaigų (žr. 2 lentelę). Jei *Danske Bank A/S* Lietuvos filialas ir *Nordea Bank AB* Lietuvos skyrius veiktų ne kaip užsienio bankų skyriai, o Lietuvoje įsteigti bankai, tikėtina, kad šios įstaigos taip pat būtų pripažintos sistemiškai svarbiomis.

3. Kapitalo rezervo dydžio nustatymas sisteminės svarbos įstaigoms

3.1. Sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžio nustatymo metodika

Nustatant sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervą atsižvelgiama į įstaigų sisteminę svarbą ir tikėtinus jų bankroto kaštus finansų sistemai bei visai ekonomikai. Kad būtų įvertinti abu šie aspektai, atskirų įstaigų rezervo dydis įvertinamas dviem būdais. Pirmuoju atveju, nustatant sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervų dydžius, taikomas tikėtino poveikio (angl. *expected impact*) metodas (Skorepa ir Seidler, 2014). Atsižvelgiant į bankų bankroto tikimybę, jų sisteminę svarbą ir galimą bankroto žalą ekonomikai, siekiama nustatyti tokius sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžius, kad galima sisteminių bankų bankroto žala būtų lygi nesisteminio banko tikėtina bankroto žalai. Kitu metodu – tikėtinų nuostolių (angl. *expected loss*) – sisteminės svarbos finansų įstaigų kapitalo rezervų dydžiai nustatomi atsižvelgiant į tikėtinus įstaigos nuostolius, t. y. kuo įstaiga svarbesnė, tuo ji privalo turėti daugiau kapitalo galimiems šios įstaigos nuostoliams padengti. **Šių dviejų metodų vidurkis naudojamas nustatant sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervų dydžius Lietuvoje.**

3.1.1. Tikėtino poveikio metodika

Nustatant sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervą siekiama sisteminės svarbos įstaigoms priskirti tokį rezervo dydį, kad jų tikėtini bankroto kaštai¹² būtų sumažinti iki ribinio sistemiškai nesvarbaus banko tikėtinų bankroto kaštų. Nors sisteminės svarbos bankai gali bankrutuoti ir rečiau nei kiti bankai, šių bankų bankroto kaštai šalies ekonomikai yra didesni, palyginti su sistemiškai nesvarbiomis įstaigomis (žr. 1 skyrių). Siekiama, kad tam tikro sisteminės svarbos banko tikėtini bankroto kaštai (apskaičiuojami kaip bankroto tikimybės (P_i) ir šio banko bankroto kaštų ekonomikai (C_i) sandauga) būtų lygūs tam tikro sistemiškai nesvarbaus banko bankroto tikimybės (P^R) ir jo kaštų (C^R) sandaugai (žr. 1 lygtį). Ši metodika taikoma nustatant kai kurių kitų šalių sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervų dydžius (pvz., Čekijos atvejis, nagrinėtas Skorepa ir Seidler, 2014). Remiantis 1 lygtimi, galima išreikšti kritinę tam tikros sisteminės svarbos įstaigos bankroto tikimybę (žr. 2 lygtį), su kuria 1 lygtis vis dar būtų tenkinama, t. y. šios įstaigos bankroto tikėtinas poveikis būtų lygus sistemiškai nesvarbaus banko tikėtinam poveikiui.

$$P_i * C_i = P^R * C^R. \quad (1)$$

$$P_i = \frac{P^R}{\left[\frac{C_i}{C^R}\right]} \quad (2)$$

Nustatant galimus bankų bankroto kaštus ekonomikai, daroma prielaida, kad šie kaštai yra tiesiogiai proporcingi įstaigų sisteminės svarbos įverčiui (išreikštu baziniais punktais), apskaičiuotam remiantis EBI metodologija. Tokią prielaidą daro ir kai kurie kiti autoriai (pvz., Basel, 2013; Skorepa ir Seidler, 2014). Didėjantis banko sisteminės svarbos įvertis reiškia, kad bankas užima vis didesnę rinkos dalį viename, keliuose ar visuose nagrinėjamuose rinkų segmentuose. Taigi, daroma prielaida, kad įstaigos bankroto kaštai ekonomikai būtų tiek kartų didesni, kiek jos balų įvertis (sib_i) yra didesnis nei kitos įstaigos (žr. 3 lygtį). Nustatant sisteminės svarbos įstaigų rezervą, atskirų įstaigų balų skaičius lyginamas su tokia hipotetine įstaiga (sib^R), kurios balų įvertis yra 350.

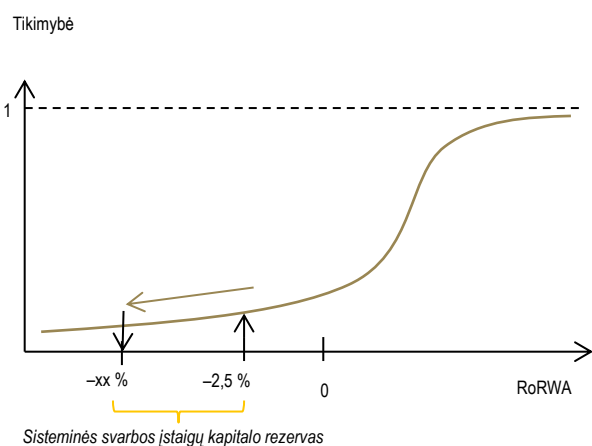
¹¹ Mokėjimo operacijų šalies viduje vertės rodiklis parodo mokėjimų sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS dalį pagal rinkos dalyvius, kurie apima mokėjimus realiuoju laiku Eurosistemoje. Šis rodiklis apima mokėjimų į kitus bankus – Lietuvos ir ES – duomenis. Šis skaičius apima mokėjimus bankas-bankui, taip pat ir klientų mokėjimus eurais, kai bankas pasirenka juos vykdyti per mokėjimų sistemą TARGET2.

¹² Nagrinėtoje literatūroje ekonominiai bankų krizės nuostoliai dažnai vertinami kaip sukaupti BVP netekimai, palyginti su ilgalaikėmis ūkio plėtros tendencijomis, stebėtomis prieš krizę. Pavyzdžiui, BBPK (2010) studijoje, apžvelgus įvairius krizių poveikio tyrimus, teigiama, kad sukaupti (ir diskontuoti) bankų krizių nuostoliai vidutiniškai siekia 63 proc. prieš krizę buvusio aukščiausio BVP lygio. Tiesa, įvairių autorių pateikiami krizės nuostolių įverčiai labai skiriasi dėl skirtingų prielaidų apie krizės poveikio trukmę ir ilgalaikio krizės poveikio dydį.

$$\frac{C_i}{C^R} = \frac{sib_i}{sib^R}. \quad (3)$$

Bankroto tikimybė apskaičiuojama kaip tikimybė, kad kaupiamojo keturių ketvirčių nuostolio ir pagal riziką įvertinto banko turto santykis sieks daugiau nei 2,5 proc. Kiekvienas bankas privalo tenkinti minimalų kapitalo reikalavimą (8 %) ir papildomo kapitalo apsaugos rezervo reikalavimą (2,5 %). Jei bankas veikty be jokio papildomo kapitalo rezervo ir patirtų nuostolius, didesnius nei 2,5 proc. viso pagal riziką įvertinto banko turto (t. y. nuostoliai viršytų kapitalo apsaugos rezervą), šiam bankui galėtų būti pradėtas pertvarkymo ar bankroto procesas. Jei įstaiga papildomai turėtų ir tam tikrą sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervą, ji nepažeistų reguliacinio kapitalo reikalavimo minimumo patirdama ir didesnius nuostolius¹³. Atsižvelgiant į tai ir pasinaudojant istoriniais pelno ir nuostolio, palyginti su pagal riziką įvertintu banko turto (angl. *return on risk weighted assets, RoRWA*), duomenimis, galima nustatyti sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžius. Pasinaudojus 2 lygtimi ir žinant įstaigų sisteminės svarbos balų įverčius, galima apskaičiuoti kritinę tam tikros sisteminės svarbos įstaigos bankroto tikimybę taip, kad būtų tenkinama 1 lygties sąlyga. Taip nustatoma, kokie didžiausi nuostoliai buvo patirti su apskaičiuota tikimybe. Skirtumas tarp pastarųjų nuostolių ir nuostolių, siekiančių 2,5 proc. pagal riziką įvertinto banko turto, būtų trūkstamas kapitalo rezervas, kurio reikia, kad galiotų 1 lygties sąlyga. Kitaip tariant, pagal šią matematinę procedūrą sisteminės svarbos įstaigos tikėtini bankroto kaštai būtų lygūs „ribinės“ sisteminei nesvarbios įstaigos tikėtiniems bankroto kaštams. Turint istorinį pelno, palyginti su visu pagal riziką įvertintu bankų turto, dažnių pasiskirstymą, galima įvertinti ir tam tikroms įstaigoms priskirti sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo reikšmes (žr. 1 pav.).

1 pav. Sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžio nustatymas

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Pastaba: skaičiuojant įstaigos tam tikrą sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydį remiamasi istoriniu pelno ir nuostolio, palyginti su visu pagal riziką įvertintu banko turto, skirstiniu ir atskirų bankų sisteminės svarbos balų įverčiu. Kuo įstaigos įvertis didesnis, tuo jos sisteminės svarbos kapitalo rezervas turi būti didesnis. Kadangi visos įstaigos privalo sukaupti kapitalo apsaugos rezervą (2,5 %), atsižvelgiama tik į nuostolius, kurie viršijo 2,5 proc. punkto.

3.1.2. Tikėtinų nuostolių metodika

Tikėtinų nuostolių metodika pagrįsta prielaida, kad sisteminės svarbos įstaigomis pripažintos finansų įstaigos turėtų sukaupti papildomą kapitalo rezervą galimiems tikėtiniems nuostoliams padengti, o šis kapitalas turėtų būti proporcingai didesnis augant įstaigos sistemei svarbai. Kadangi kiekviena finansų įstaiga privalo sukaupti kapitalo apsaugos rezervą, kuris siekia 2,5 proc., taikant šį metodą taip pat svarbu nagrinėti tik situacijas, kai nuostoliai siekė daugiau kaip 2,5 proc. kapitalo (patyrusi didesnių nuostolių įstaiga pažeistų minimalų kapitalo reikalavimą).

$$R_i = ExL * \left(\frac{sib_i - 350}{350} \right). \quad (4)$$

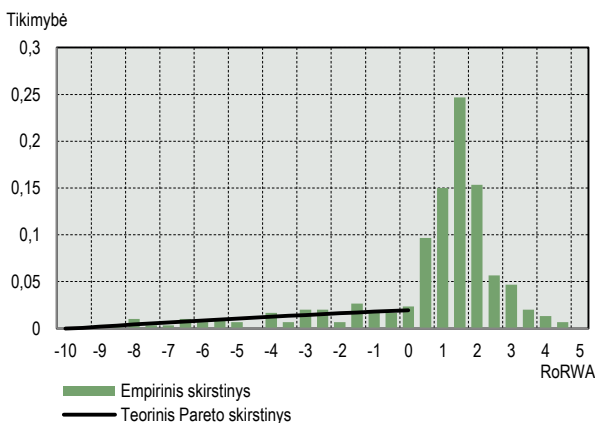
¹³ Pabrėžtina, kad šiuo atveju neatsižvelgiama į įstaigų turimą papildomą ir savanoriškai sukauptą kapitalo atsargą, nes tai nėra reguliacinis reikalavimas ir visada gali būti sumažintas, pvz., išsimokant dividendus.

Remiantis Lietuvos bankų duomenimis¹⁴, vidutiniai sukaupti keturių ketvirčių nuostoliai, didesni nei 2,5 proc. pagal riziką įvertinto turto, sudarė 5,1 proc., o tikimybė, kad sukaupti keturių ketvirčių nuostoliai viršys 2,5 proc., – 12 proc. Vidutinių nuostolių ir jų tikimybės sandauga yra laikoma tikėtinais nuostoliais, kuriuos įstaiga gali patirti (jie siekia 0,3 % pagal riziką įvertinto turto). Šiuo atveju sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas (R_i) skaičiuojamas pagal 4 lygtį – kuo sisteminė įstaiga yra svarbesnė (t. y. jos įvertis (sib_i) labiau viršija minimalią 350 balų ribą), tuo didesnius galimus nuostolius (ExL) ši įstaiga turėtų padengti. Atskiros įstaigos sisteminės svarbos balų įverčio dydis, kuriuo įstaiga viršija minimalią 350 balų ribą, ir šios ribos santykis rodo įstaigos svarbą.

3.2. Kapitalo rezervo dydžio nustatymas sisteminės svarbos įstaigoms

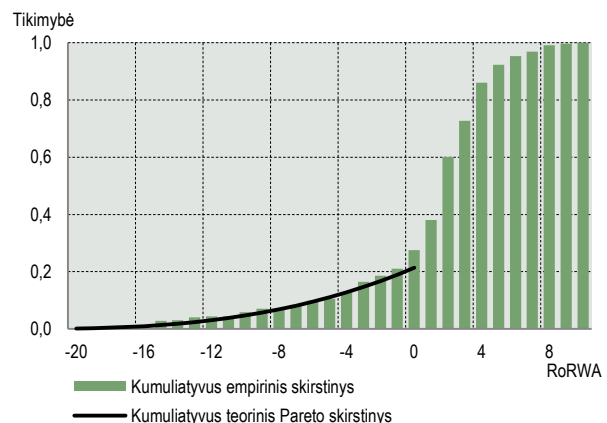
Remiantis tikėtino poveikio ir tikėtinų nuostolių metodais (žr. 3.1 skirsnį), apskaičiuoti sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervai, kurie buvo priskirti atskiriems Lietuvoje veikiančioms sistemiskai svarbiems bankams (žr. 2 lentelę). Pagal Lietuvoje veikiančių komercinių bankų pagal riziką įvertinto turto ir pelno duomenis (žr. 2 pav.) buvo sudaryta pagal riziką įvertinto turto gražos (nuostolio) tikimybių pasiskirstymo funkcija (žr. 3 pav.). Skaičiavimams naudojami Lietuvos bankų¹⁵ finansinių ataskaitų konsoliduotieji duomenys. Apskaičiuojant pagal riziką įvertinto turto ir pelno istorinį rodiklį, naudojama bankų grynojo pelno keturių ketvirčių slenkamoji suma ir ketvirtinis pagal riziką įvertintas turtas. Kitaip tariant, daroma prielaida, kad bankui reikalingas tokio dydžio kapitalo rezervas, kad jis galėtų padengti per keturis ketvirčius sukauptus nuostolius. Atsižvelgiant į Lietuvos duomenų ribotumą¹⁶, priimama prielaida, kad Lietuvos bankų nuostolius galima apibūdinti teoriniu Pareto skirstiniu.

2 pav. Lietuvos bankų RoRWA empiriniai ir teoriniai skirstiniai

Šaltiniai: finansinių ataskaitų duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

3 pav. Lietuvos bankų RoRWA (tikimybių pasiskirstymo funkcijos)

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl pakankamai nedidelės duomenų imties turimam komercinių bankų pagal riziką įvertinto turto ir pelno istoriniam pasiskirstymui pritaikyta teorinė forma. Kadangi skaičiavimams naudojama tik ta skirstinio dalis, kur reikšmės yra mažesnės už –2,5 proc. (t. y. patirti didesni nuostoliai nei 2,5 % pagal riziką įvertinto turto), nebūtina daryti prielaidų apie kitą skirstinio formą. Siekiant sumažinti skaičiavimo paklaidas, pritaikytas teorinis Pareto skirstinys. Bandomieji skaičiavimai su kitais (simetriškais ir nesimetriškais) skirstiniais parodė, kad Pareto skirstinio paklaidos buvo santykinai mažiausios.

Remiantis tikėtino nuostolio ir tikėtino poveikio metodikomis, 2015 m. trims didžiausiems Lietuvos bankams buvo nustatyta vienoda – 2 proc. punktų rezervo norma (žr. 2 lentelę). Ketvirtajam sistemiskai svarbiu bankui buvo nustatytas 0,5 proc. punkto papildomas kapitalo rezervas.

2 lentelė. Nustatyti sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžiai ir šių įstaigų sisteminės svarbos balų skaičius

Finansų įstaigos pavadinimas	Sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydis, procentais
AB SEB bankas	2,0
„Swedbank“, AB	2,0
AB DNB bankas	2,0
AB Šiaulių bankas	0,5

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

¹⁴ Analizuojami duomenys nuo 2002 m. IV kv. iki 2015 m. II kv.

¹⁵ AB SEB banko, „Swedbank“, AB, AB DNB banko, AB Šiaulių banko, UAB Medicinos banko ir AB „Citadele“ banko.

¹⁶ Trumpos laiko eilutės, mažas bankų skaičius ir pan.

1. Admati, A. R., DeMarzo, P. M., Hellwig, M. F., Pfleiderer, P. 2013. *Fallacies, Irrelevant Facts, and Myths in the Discussion of Capital Regulation: Why Bank Equity is not Socially Expensive*. Max Planck Institute for Research on Collective Goods, Working Paper, No 2013/23.
2. Allen, F., Gale, G. 2000. *Financial Contagion*. *Journal of Political Economy*, No 108.
3. Allen, F., Carletti, E., Marquez, R. 2011. Credit Market Competition and Capital Regulation. *Review of Financial Studies*, 24:4, 983–1018 p.
4. Basel Committee on Banking Supervision. 2010. Assessing the Macroeconomic Impact of the Transition to Stronger Capital and Liquidity. *Macroeconomic Assessment Group Final Report, December*, (December).
5. Basel Committee on Banking Supervision. 2011. *Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking System*. <<http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>>
6. Basel Committee on Banking Supervision. 2011. *Global Systemically Important Banks: Assessment Methodology and the Additional Loss Absorbency Requirement*.
7. Basel Committee on Banking Supervision. 2013. *Global Systemically Important Banks: Updated Assessment Methodology and the Higher Loss Absorbency Requirement*.
8. Basel Committee on Banking Supervision. 2013. *A Framework for Dealing with Domestic Systemically Important Banks*, August 2012. <<http://www.bis.org/publ/bcbs233.htm>>
9. Bédard, M. 2012. Are Dominos a Good Metaphor for Financial Contagion? *International Journal of Business*, 17(04).
10. Berlin, M. 2011. Can We Explain Banks' Capital Structures? Federal Reserve Bank of Philadelphia, *Business Review*, 2011/Q2, 1–11 p.
11. Committee on Systemically Important Financial Institutions in Denmark. 2013. Systemically Important Financial Institutions in Denmark: Identification, Requirements and Crisis Management. *Report for Public Consultation*, 14 March 2013.
12. Committee on the Global Financial System.(2012a. Operationalizing the Selection and Application of Macroprudential Instruments. *CGFS Publications*, No 48, December.
13. European Banking Authority. 2014. *Guidelines on the Criteria to Determine the Conditions of Application of Article 131(3) of Directive 2013/36/EU (CRD) in relation to the Assessment of Other Systemically Important Institutions (O-SIIs)*.
14. Frame, W. Scott, Fuster, A., Tracy, J., Vickery, J. 2015. The Rescue of Fannie Mae and Freddie Mac. *Journal of Economic Perspectives*, 29(2): 25–52.
15. Haldane, A. G. 2010. The \$100 Billion Question. *BIS Review* 40/2010.
16. Kragh-Sørensen, K. 2012. *Optimal Capital Adequacy Ratios for Norwegian Banks*, Staff memo No 29, Norges Bank.
17. McDonald, R., Paulson, A. 2015. AIG in Hindsight. *Journal of Economic Perspectives*, 29(2): 81–106.
18. Mehran, H., Thakor, A. 2011. Bank Capital and Value in the Cross-Section. *Review of Financial Studies*, 24:4, 1019–1067 p.
19. Miles, D., Yang, J., Marcheggiano, G. 2012. Optimal Bank Capital. *The Economic Journal*, Issue 567, No 123, 1–37 p.
- Ötker-Robe, I., Narain, A., Ilyina, A., & Surti, J. 2011. *The Too-Important-To-Fail Conundrum: Impossible to Ignore and Difficult to Resolve*. IMF Staff Discussion Note.